

Kwaliteit en kansen voor elke leerling - Visiecommissie SO

24 april 2009

**Eerste reactie van Frank Vandenbroucke,
Vlaams Minister van Werk, Onderwijs en Vorming**

Deze week heb ik kennis kunnen nemen van het rapport 'Kwaliteit en kansen voor elke leerling', het eindrapport van de commissie waaraan ik een jaar geleden gevraagd heb een visie op het toekomstige secundair onderwijs uit te werken (verder spreek ik van de "Visiecommissie SO"). Het gedachtegoed dat erin is verwerkt, biedt ruimte voor overleg. Dat is wat we nodig hebben: een goed doordachte nota die de gesprekspartners rond de tafel brengt en op basis van genuanceerde standpunten keuzes mogelijk maakt voor een bijgestuurd secundair onderwijs. Het kind wordt niet met het badwater weggegooid. Het rapport geeft aan wat goed is en wil dat behouden. En het gaat de werkpunten niet uit de weg. Soms komen er verrassende voorstellen.

De titel geeft goed aan waar het op aan komt: voor iedere leerling in het secundair onderwijs moet er een rijkdom aan kansen zijn maar mag de lat hoog gelegd worden. Het secundair onderwijs scoort goed voor wat het vertrouwen bij de Vlaamse publieke opinie betreft én in internationale rankings. Terzelfder tijd is het onderscheid tussen de beter en de minder goed presterenden groot, zeer groot. Dé prangende beleidskwestie is of het beleid kan garanderen dat de minst presterenden het beter doen zonder dat we een terugval kennen voor de best presterenden. Hiertoe vind ik aanzetten in het rapport van de Visiecommissie SO.

Proces van 10 jaar

Al in de beleidsteksten van het begin van de legislatuur gaven we aan dat we tegen het einde van onze ambtstermijn een visienota over het secundair onderwijs zouden voorbereiden. Dat is hoognodig om een aantal hardnekkige problemen aan te pakken, bv. rond studiekeuze, oriëntering van leerlingen, enz. De bedoeling is stapsgewijze een concept tot stand te brengen voor eigentijds secundair onderwijs. Het rapport is een visienota, niet minder maar ook niet meer. Het is maar de eerste van een aantal beleidsstappen.

Om dergelijk proces goed te laten lopen, moet je vier stappen zetten, die ik hierbij kort op een rij zet:

- 1 een groep mensen neemt de verantwoordelijkheid om onafhankelijk van de minister een aantal ideeën op papier te zetten om het debat te starten;
- 2 de minister van onderwijs onderzoekt welke van die ideeën hij de moeite vindt om voor te leggen aan de onderwijswereld en het middenveld. Dit mondt uit in een officiële conceptnota;
- 3 over de conceptnota wordt overlegd met de onderwijswereld en het middenveld, en gezocht naar een maatschappelijke consensus die moet uitmonden in een nieuw decretaal initiatief;

- 4 dit wordt uitgeschreven in decretale en reglementaire teksten, en er komt een uitvoeringsplan, waarvoor in elk geval veel tijd nodig is.

Alleen de eerste stap, een onafhankelijk rapport dat het debat start, wou ik nog tijdens deze legislatuur volledig zetten. Het opstellen van een conceptnota (stap 2) veronderstelt veel denkwerk en de steun van de Vlaamse regering. Zo'n conceptnota kan dus redelijkerwijze pas vorm krijgen na de vorming van een nieuwe Vlaamse regering.

Mijn bedoeling is de volgende stappen voor te bereiden, zodat het debat tijdens de volgende legislatuur meteen kan opstarten. Het kan immers niet anders dan dat men daar de tijd voor neemt. Secundair onderwijs herstructureren en de regeling onderbrengen in een helder en omvattend niveaudecreet is een complexe zaak. Niemand kan verwachten dat dat op een of twee jaar kan worden geklaard. Het rapport van de Visiecommissie SO stelt een traject van 10 jaar voor. Al lijkt het lang, de keuze om dergelijke termijn te voorzien is weloverwogen.

Het is te vroeg om grondig in te gaan op de stellingen uit dit toch vrij lijvige rapport. Ik beperk me dus in mijn reactie. Ik wil wel graag zelf enkele beleidslijnen naar voren schuiven. Natuurlijk ben ik niet exhaustief.

Schakeljaren

De nota besteedt aandacht aan de leerlingen van de huidige B-stroom. De Visiecommissie SO noemt het schakeljaren tussen de basisschool en de bovenbouw van het secundair, en zij kiest voor sterkere algemene vorming, een zeer leerling nabije aanpak, meer LO en sport, om te kunnen werken aan welbevinden en uiteindelijk aan leerzin (op niet traditioneel schoolse wijze). Zo kunnen ook deze leerlingen uiteindelijk een kwalificatie halen waarmee ze inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt. Deze zeer heterogene groep blijft dus in een apart traject zitten, maar de Commissie pleit ervoor dat waar mogelijk leeractiviteiten samen plaatsvinden met de andere leerlingen van de 1ste graad. Zo wil ze samenhang in de leerlingengroep tot stand brengen en ingaan tegen snelle segregatie. Dat is een nobel doel.

Remediëren en schakelen (en ook opstroomen) zijn termen die wel vaker voorkomen in het rapport. Dat veronderstelt maatwerk van scholen om leerlingen bij te spijkeren. De Commissie ziet er een middel in om het zittenblijven terug te dringen.

Technici van de toekomst

Het rapport vraagt o.m. aandacht voor techniek/technologie in het secundair onderwijs. Ook wordt er ruim baan gemaakt voor brede en degelijke arbeidsmarktgerichte onderwijsopleidingen. Van de A-stroom (naar Arbeidsmarktgerichte kwalificaties) wil men een leertraject maken waarvoor vele leerlingen positief kiezen. Dat spoort natuurlijk met het beleid dat we tot vandaag voeren:

- Via het decreet Vlaamse kwalificatiestructuur (maar ook het decreet Hoger Beroepsonderwijs en Secundair-na-Secundair), dat eergisteren door de plenaire vergadering van het Vlaamse Parlement werd goedgekeurd, beogen we hetzelfde doel. Dit decreet laat toe om dichterbij te sluiten bij de kwalificatievereisten van de sectoren. Bovendien krijgen de beroepsgerichte opleidingen van alle publieke opleidingverstrekkers, zowel VDAB als onderwijs, op het vlak van inzetbaarheid op de arbeidsmarkt dezelfde formele waarde.
- Via de Competentieagenda, die ik afsloot met de interprofessionele sociale partners en de onderwijsnetten, leggen we een sterke nadruk op talentverkenning, studiekeuze, werkplekleren, bedrijfsstages, afspraken met sectoren, enz.

Wanneer de commissie stelt dat ze afwijkt van de huidige onderwijsvormen, geeft ze een belangrijk signaal: om hardnekkige problemen (zoals de waterval) aan te pakken, zullen volgens haar ook grondige bijstellingen in de structuur nodig zijn. De Visiecommissie SO spreekt over een doorstroomgerichte en een arbeidsmarktgerichte stroom van interessante studierichtingen. Zeker voor die laatste biedt zo'n hergroepering perspectieven: de toekomst zal immers technisch zijn, en dat stelt grote eisen aan het beroepsgerichte onderwijs, maar opent er tegelijkertijd boeiende, nieuwe mogelijkheden voor. Succesvol beroepsgericht onderwijs moet m.i. wel aan een vijftal voorwaarden voldoen:

- Ten eerste moet het arbeidsmarktgerichte onderwijs voldoende de beroepskwalificaties kunnen garanderen. Werkgevers moeten vertrouwen hebben in de waarde en relevantie van de kwalificaties die door onderwijs worden afgeleverd. Dat willen we dus regelen via het Decreet Kwalificatiestructuur.
- Ten tweede mag arbeidsmarktgericht onderwijs niet enkel bestaan op de lagere niveaus. Het moet een zelfstandige pijler zijn in het secundair en het hoger onderwijs. En er moeten genoeg kansen zijn om op te stromen. Elk onderdeel van de beroepskolom moet volgens dezelfde principes zijn opgebouwd: van de vormen van alternerend leren en werken over het voltijds initieel arbeidsmarktgericht onderwijs, over secundair-en-secundair en hoger beroepsonderwijs tot in de technische filières van het hoger onderwijs.
- Ten derde moet drop-out, jongeren die niet slagen in een onderwijsopleiding en uitstromen zonder enig relevant studiebewijs, zoveel mogelijk vermeden worden. Daarom is het belangrijk dat ook op de lagere niveaus relevante beroepskwalificaties verworven kunnen worden.
- Ten vierde: het professioneel onderwijs moet technisch uitstekend zijn. Het moet kunnen beschikken over goede, moderne uitrusting, infrastructuur en zeer bekwame leerkrachten.
- Ten vijfde: ons professioneel onderwijs moet ook cultureel hoogstaand zijn. We willen dat de afgestudeerden, ook deze uit de basisniveaus van het professioneel onderwijs het Nederlands uitstekend beheersen en minstens één andere taal functioneel beheersen. We moeten niet streven naar een academische cultuur maar we moeten er wel voor zorgen dat er een positief leerklimaat heerst.

Naast die vijf concrete voorwaarden is er een algemene randvoorwaarde: de band tussen het professioneel onderwijs en het bedrijfsleven moet hecht zijn. Deze randvoorwaarde moet er voor zorgen dat het bedrijfsleven vertrouwen heeft in wat scholen doen en meewerkt aan de kwaliteit van opleidingen (door werkplekleren, bedrijfsstages voor leerlingen en leraren).

Deze week lanceerde ik ook het voorstel om tijdens de komende regeerperiode een breed actieplan op te zetten m.b.t. de *‘Technici van de toekomst’*. De toekomst zal onbetwistbaar technisch en wetenschappelijk zijn. Ze zal ook duurzaam moeten zijn. Om dat mogelijk te maken, moeten we nu al investeren in de jongeren van vandaag. Precies daarom is een grootschalig actieplan voor het technisch en beroepsonderwijs maatschappelijk zo belangrijk. De leerlingen uit BSO en TSO moeten de “technici van de toekomst” zijn. Ik verwacht van de scholen dat ze hun leerlingen uitrusten met de technische competenties om duurzame energie-installaties te installeren, te onderhouden, er ernstige adviezen over te geven, kortom er voorlopers en specialisten in te worden. Ik pleit er daarom voor dat we hun scholen ook effectief uitrusten met het materiaal van de toekomst: zonneboilers, zonnepanelen of andere groene technologie. Of een uitrusting die rekening houdt met technologische evoluties in andere sectoren. Zo kunnen ze hier vandaag al mee aan de slag.

Dat hoeft niet louter een verhaal van de huidige tso- en bso-leerlingen te zijn: ook aso-leerlingen uit wetenschapsrichtingen bijvoorbeeld kunnen worden betrokken. Zij kunnen samen met een groep jongeren uit het bso en tso werken aan reële, uitvoerbare projecten voor groene energie of rond toepassingen met duurzame technologieën. We brengen niet-technische leerlingen dan als vanzelf techniek bij en leerlingen in techniekrichtingen de hoge lat van de wetenschappelijke procedurele ernst.

Deze technici van de toekomst kunnen blijf geven van technisch kunnen, maar ook van zelfstandigheid. Die cultuur van de hoge techniciteit en beroepsfierheid staat niet noodzakelijk haaks op moderne productie. Onze samenleving heeft enkel te winnen bij duurzaamheid en kwaliteit. Ze staat wel haaks op een wegwerpcultuur, op lage kwaliteit waar geen eer uit te halen valt, op respectloosheid tegenover écht vakmanschap en fantastische technologie. We kunnen méér stimuli geven voor het opbouwen van een dergelijke positieve cultuur in ons secundair onderwijs. We kunnen van die scholen mét hun leerlingen laboratoria van de toekomst maken.

Cultureel hoogstaand onderwijs

Dat sluit nauw aan bij de vijfde voorwaarde van daarstraks: cultureel hoogstaand onderwijs. Het rapport van de Visiecommissie SO bevat een goed hoofdstuk over de aansluiting tussen basis- en secundair onderwijs en interessante pistes voor de 1ste graad SO. Werken aan de 1ste graad SO zal ook gevolgen hebben voor de basisscholen. O.m. rond studiekeuze maar ook rond techniek, cultuur. (Ik merk dat de Visiecommissie SO ook het rapport Bamford meenam in haar besprekingen.) Maar vooral op het vlak van taal moet de basisschool er kunnen voor zorgen dat gebrekkige kennis van de onderwijstaal Nederlands geen hinderpaal meer vormt voor de studieloopbaan van leerlingen in het secundair.

Ik hecht bijzonder veel belang aan een goed talenbeleid op school. Bewust omgaan met het Nederlands, teksten goed lezen, nieuwe begrippen goed definiëren, duidelijke vragen stellen: het is een taak voor elke leraar, in elke klas, in elke school. Want taal is cruciaal in het ontwikkelen van het denken. Het belang van taal, van leesvaardigheid, van heldere formuleringsvaardigheid, van begrip van de onderwijstaal wordt danig onderschat. Ik wil ook het niveau van het vreemdetalenonderwijs bewaken. Dit is voor de leerlingen een extra troef op de arbeidsmarkt en voor hun ontwikkeling als wereldburger.

Doorstroming

Behalve de overgang van de basisschool naar de 1ste graad, nieuwe pistes voor die 1ste graad en arbeidsgerichte trajecten die daarop volgen, wordt uiteraard ook het doorstromingsonderwijs beschreven. Twee zaken vallen me op:

- er is terechte aandacht voor leerlingen die goed presteren. Zij zullen worden uitgedaagd door een moeilijker pakket eindtermen voor de talen, wiskunde en wetenschappen.
- de voorbije weken gaf ik al aan het niet te zien zitten dat de studie van Latijn pas in de 2de graad zou beginnen. Het eindrapport van de Visiecommissie SO bevat ook geen suggesties in die zin. De eerste graad moet op oriënterende wijze talenten verkennen maar de werkgroep acht het wenselijk dat Latijn al aan bod komt.

Personeel

Iets wat verrassend bevat het rapport een lang hoofdstuk over het personeelsbeleid. Opvallendste punt eruit is het voorstel om goede leraren vooral in de klas te houden maar hen toch te motiveren door het perspectief van de senior leraar, wat meteen het doorbreken van de vlakke loopbaan inhoudt. Het voorstel koppelt inhoudelijke en pedagogisch-didactische excellentie aan ervaring. Ik ga ervan uit dat de sociale gesprekspartners hierop te gelegener tijd een reactie willen geven.

Ook de andere voorstellen uit het hoofdstuk zullen door netvertegenwoordigers en personeelsorganisaties moeten worden beoordeeld. Ik hoop dat dit hoofdstuk het voorwerp kan zijn van open gesprekken die tot resultaten leiden.

Bijkomende opdracht

De nota schrijft behartenswaardige zaken over de architectuur van het secundair onderwijs en over andere aspecten. Toch denk ik dat het rapport nog kan verrijkt worden door eens over de landsgrenzen te kijken, of op basis van vergelijkend wetenschappelijk onderzoek na te gaan welke landen creatieve oplossingen bedacht hebben voor problematieken waarmee wij ook in Vlaanderen worstelen.

Ik vraag de Visiecommissie SO dan ook om nog even verder te werken en tegen de zomermaanden, bv. 1 augustus, deze oefening te maken. Dit bijkomende hoofdstuk zal dan vanaf de fase twee (zie hierboven) mee kunnen worden genomen in het verloop van dit complexe dossier.

Afronding

De Visiecommissie SO deed er goed aan te praten met vele maatschappelijke stakeholders van het Vlaamse onderwijs. Daardoor is hun rapport verrijkt met interessante alinea's rond leerlingenparticipatie, onderwijsinfrastructuur de grootstedelijke problematieken, enz.

Ik had de werkgroep opdracht gegeven een doordacht rapport te brengen, daar in de loop van het jaar met het middenveld en vele andere organisaties van gedachten over te wisselen, zodat de voorstellen in de eerste plaats solide zijn, een stabiele basis zouden bieden om het goede werk van duizenden Vlaamse leraren te kunnen voortzetten, en in de tweede plaats voldoende draagvlak te hebben om een basis te vormen voor de gesprekken die tijdens de komende jaren aan het decretale initiatief zullen voorafgaan. Daar is de Commissie in geslaagd. Ik bedank de leden en hun voorzitter, voormalig secretaris-generaal Georges Monard, van harte. De leden moeten wel nog even hun werk voortzetten en over de landsgrenzen nog wat bijkomende inspiratie zoeken. We zullen alvast de tijd nemen om dit *eindrapport* op zijn merites te beoordelen. Ik verwacht van alle onderwijsactoren en van de andere geïnteresseerden uit de samenleving een open en kritische lectuur. Ik hoop dat zij mijn interesse voor het werk delen. Ik kijk alvast uit naar de reacties vanuit de samenleving.